

Välfärdstendens 2016

Delrapport 5: Tryggheten för efterlevande

Inledning

Folksam har sedan år 2007 publicerat en årlig uppdatering av rapporten Valfärdstendens. Syftet med rapporten är att beskriva och granska löntagarnas försäkringsförmåner, både lagstadgade och kollektivavtalade samt privata som de kan omfattas av vid arbetsoförmåga, arbetslöshet, föräldraledighet, dödsfall och ålderspension. Vi jämför på vilket sätt villkoren skiljer sig åt mellan arbetsmarknadens olika kollektivavtal och vad det innebär att stå utanför dessa avtal. Vi undersöker också löntagarnas kännedom om de kollektivavtalade förmånerna samt behov av och attityder till välfärd i allmänhet och socialförsäkringsförmåner i synnerhet. I likhet med förra året har vi valt att särredovisa Valfärdstendens i delrapporter. I denna delrapport sätter vi fokus på tryggheten för efterlevande.

I anslutning till årets upplaga av Valfärdstendens har vi intervjuat 1 000 löntagare i åldrarna 18-65 år. Till vår hjälp har vi haft Ipsos som genomförde intervjuerna under perioden februari månad i år.

Håkan Svärdman

Välfärdsanalytiker på Folksam

Stockholm december 2016

Tryggheten för efterlevande

Sammanfattning

- Anställda på företag med kollektivavtal har oftast dubbelt så omfattande efterlevandeskydd jämfört med anställda som saknar motsvarande förmåner. Efterlevande till offentligt anställda kan få en ersättning som motsvarar mer än 100 procent av den avlidnes inkomst.
- Efterfrågan på olycksfall- och livförsäkring minskar. Drygt hälften av löntagarna har tecknat en sådan försäkring. Detta är oroande mot bakgrund av hushållens allt högre skuldsättning, vilket ofta kräver ett mer omfattande efterlevandeskydd än vad som erbjuds via staten och kollektivavtal.
- Sex av tio löntagare känner till det kollektivavtalade efterlevandeskyddet.

Starkt skydd för småbarnsfamiljer, men svagare för par utan barn

Döden är livets enda löfte som infrias med hundra procent säkerhet. Mot sorg och saknad för efterlevande finns inga försäkringar, men väl mot den ekonomiska skadan som kan följa i dödens spår. Det statliga ekonomiska efterlevandeskyddet består av omställningspension, förlängd omställningspension, barnpension och efterlevandestöd till barn samt änkepension som är under utfasning. Skyddet omfattar gifta och sammanboende med barn. Skyddet är väsentligt mer generöst för småbarnsfamiljer, än för par utan barn.

Antalet förmånstagare av barnpension och efterlevandestöd till barn uppgick till drygt 32 800 år 2015. I genomsnitt uppgick barnpensionen till 30 300 kronor per år och efterlevandestöd till barn är i genomsnitt drygt 14 100 kronor per år och barn. Omkring 6 400 personer fick omställningspension och förlängd omställningspension under år 2015.

Två former av efterlevandeskydd finns i avtalsförsäkringarna. Dels ett som är kopplat till tjänstepensionen, dels en tjänstegrupplivförsäkring (TGL). Den sistnämnda är obligatorisk för samtliga anställda på arbetsmarknaden som omfattas av kollektivavtal. Utformningen av tjänstepensionssystemens efterlevandeskydd skiftar mellan avtalsområdena.

Offentligt anställda har dels en obligatorisk efterlevandepension till vuxen och barn, dels ett frivilligt återbetalningsskydd för den premiebestämde tjänstepensionen. Medan merparten privatanställda arbetare och tjänstemän har två frivilliga skydd, återbetalningsskydd och familjeskydd. Ett undantag är en grupp privatanställda tjänstemän som kan omfattas av en obligatorisk familjepension ifall de har en lön som överstiger det allmänna pensionssystemets intjänandetak på 7,5 inkomstbasbelopp, vilket motsvarar en månadsinkomst på 37 063 kronor.

Förmånstagare till TGL är i regel maka/make, registrerad partner, sambo och barn. Ersättningen består av ett grundbelopp på högst 6 prisbasbelopp (265 800 kronor), ett barnbelopp på högst 2 prisbasbelopp (88 600 kronor) och begravningshjälp på 0,5 prisbasbelopp (22 150 kronor).

Tabell 1 visas den sammanlagda månadsersättningen när en familj drabbas av ett dödsfall.

Beräkningarna baseras på följande antaganden. En förälder, som är 40 år, avlider och efterlämnar en partner och två barn i åldrarna 5 och 9 år. Vi antar att samtliga försäkrade uppfyller gällande villkor i respektive avtalsförsäkring samt att den avlidnes premiebestämde tjänstepensionskapital uppgår till 280 000 för personerna med en månadslön på 20 000 kr och 500 000 kr för övriga. Efterlevande till

statsanställda får den högsta sammanlagda ersättningen vid dödsfall. Under de första tre åren efter dödsfallet får de efterlevande 135 procent av den avlidnes inkomst om han eller hon tjänade 20 000 kronor i månaden.¹ Även efterlevande till kommun- och landstingsanställda som har lön under intjänandetaket kan få en ersättning som ligger över 100 procent av den avlidnes lön.

Ersättningsgraden för privatanställda är 93 procent om man tjänade 20 000 kronor i månaden och 86 procent för de som tjänade 30 000 kronor i månaden. Samt 78 procent vid en månadslön på 40 000 kronor. Anställda på avtalslösa företag har endast rätt till ersättning från det offentliga efterlevandeskyddet och då blir den sammanlagda ersättningen vid dödsfall 69 procent om den avlidne tjänade 20 000 kronor i månaden, samt 58 procent vid en månadslön på 30 000 och 40 000 kronor.

Utöver de löpnande ersättningarna utbetalas även tjänstegrupplivförsäkringar för kollektivavtalsanställd. Därutöver har merparten fackligt anslutna löntagare också en grupplivförsäkring via sitt fackliga medlemskap. I tabell 2 visar vi den sammanlagda ersättningen för tre olika familjer. Vi utgår från ovanstående antaganden för en familj som drabbas av ett dödsfall, samt att de bor i villa som är belånat till 1 710 100 kr.² Familjernas nettoinkomst uppgår till 41 695 kronor i månaden och varje månad har de 14 245 kronor kvar till övrig konsumtion såsom semester, bil och nöjen. Efter att den i familjerna med högst lön avlider förändras villkoren påtagligt, men försäkringarna mildrar eller till och med undanröjer den ekonomiska skadan. Det gäller i synnerhet efterlevande till kommuntjänstemannen som får en förstärkning av hushållsekonomi under de efterföljande fem åren efter dödsfallet. Den ekonomiska situationen försämras med drygt 3 200 kronor per månad för målarens efterlevande. Därutöver ger livförsäkringarna familjerna en betydande ekonomisk buffert för att eventuellt lösa lån och arv till särskullsbarn. Situationen blir däremot betydligt mer besvärlig för IT-teknikerns efterlevande på grund av avsaknad av både kollektivavtalade individuella försäkringar. Familjen kommer endast ha 6 910 kronor per månad kvar till övrig konsumtion och saknar en ekonomisk buffert.

¹ Ersättningstiden varierar mellan olika avtalsområden varför vi har valt att begränsa exemplet till 3 år

² Antagen belåningsgrad motsvarar den genomsnittliga belåningsgraden för personer mellan 36-50 år enligt Finansinspektionens rapport Den svenska bolånemarknaden 2015

Tabell 1: Sammanlagd ersättningsnivå under de första tre åren efter dödsfallet, bruttoersättning

	Anställd utan kollektivavtal			Privatanställd arbetare			Privatanställd tjänsteman		
	20 000	30 000	40 000	20 000	30 000	40 000	20 000	30 000	40 000
Månadslön									
Omställningspension och förlängd omställningspension enligt lag, kr/månad*	7 863	8 220	10 961	7 863	8 220	10 961	7 863	8 220	10 961
Barnpension enligt lag, kr/månad	5 978	8 968	11 957	5 978	8 968	11 957	5 978	8 968	11 957
Efterlevandepension till vuxen enligt tjänstepensionsavtal, kr/månad	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Efterlevande pension till barn enligt tjänstepensionsavtal, kr/månad	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Återbetalningsskydd	0	0	0	4 700	8 300	8 300	4 700	8 300	8 300
Total ersättning, kr/månad under de första tre åren	13 842	17 188	22 918	18 542	25 488	31 218	18 542	25 488	31 218
Ersättningens andel av den avlidnes lön	69 %	57 %	57 %	93 %	85 %	78 %	93 %	85 %	78 %

Tabell 1: Sammanlagd ersättningsnivå under de första tre åren efter dödsfallet, bruttoersättning

	Statsanställd			Kommun- och landstingsanställd		
	20 000	30 000	40 000	20 000	30 000	40 000
Månadslön						
Omställningspension och förlängd omställningspension enligt lag, kr/månad*	7 863	8 220	10 961	7 863	8 220	10 961
Barnpension enligt lag, kr/månad	5 978	8 968	11 957	5 978	8 968	11 957
Efterlevandepension till vuxen enligt tjänstepensionsavtal, kr/månad	4 430	4 430	6 098	3 000	4 500	6 000
Efterlevande pension till barn enligt tjänstepensionsavtal, kr/månad	4 000	6 000	9 277	2 800	4 200	6 340
Återbetalningsskydd	4 700	8 300	8 300	4 700	8 300	8 300
Total ersättning, kr/månad under de första tre åren	26 972	35 918	46 593	24 342	34 188	43 558
Ersättningens andel av den avlidnes lön	135 %	120 %	116 %	122 %	114 %	109 %

Tabell 2: Sammanlagd nettoersättning till efterlevande barnfamilj vid dödsfall. Familjerna bor i villa och har två barn, 5 och 9 år. Kronor per månad.

Före dödfallet		Efter dödsfallet		Efterlevande till:*		
				IT-tekniker utan avtal och saknar livförsäkring	Målare, anställd med avtal och medlem Målarna	Kommun-tjänsteman och medlem i Vision
Inkomster:	Kr/månad	Inkomster:	Kr/månad	Kr/månad	Kr/månad	Kr/månad
Förälder 1	30 000	Förälder 2	20 000	20 000	20 000	20 000
Förälder 2	20 000	Barnbidrag	2 250	2 250	2 250	2 250
Barnbidrag	2 250	Omställningspension	8 220	8 220	8 220	8 220
		Barpension	8 968	8 968	8 968	8 968
		Efterlevandepension och återbetalningsskydd enligt avtal, löpande under 5 år, per månad	0	8 300	17 000	17 000
		Livförsäkring enligt avtal, engångsbelopp	0	465 150	465 150	465 150
		Livförsäkring via facket, engångsbelopp	0	266 450	300 000	300 000
Nettoinkomst	41 695	Löpande nettoinkomst	30 620	34 770	38 946	38 946
		Sammanlagt livförsäkringsbelopp, kr	0	731 600	765 150	765 150
Utgifter:		Utgifter:				
Villa (netto)	11 230	Villan (netto)	11 230	11 230	11 230	11 230
Mat	6 070	Mat	4 553	4 553	4 553	4 553
Kläder	2 220	Kläder	1 665	1 665	1 665	1 665
Hygien, sport	1 910	Hygien, sport	1 432	1 432	1 432	1 432
Barnomsorg	1 260	Barnomsorg	1 260	1 260	1 260	1 260
Övrigt nödvändigt	4 760	Övrigt nödvändigt	3 570	3 570	3 570	3 570
Utgifter totalt:	27 450	Utgifter totalt:	23 710	23 710	23 710	23 710
Kvar till övrig konsumtion:	14 245	Kvar till övrig konsumtion:	6 910	11 060	15 236	15 236
		Buffert för att lösa lån och sårkullsbarn.	0	731 600	765 150	765 150

*Alla beskattningsbara ersättningar är beskattade enligt skattetabell 30 för 2016. Utgifterna för levnadskostnaderna, utöver bostaden och barnomsorg, har reduceras med 25 procent efter dödsfallet.

Alt färre löntagare skaffar en olycks- och dödsfallsförsäkring

Löntagarnas kännedom om de kollektivavtalade efterlevandeskydden har varierat mellan 59 till 67 procent sedan år 2008. I år uppgår nivån till 62 procent. Bäst kännedom om efterlevandeförmånerna har personer som är organiserade inom LO-förbunden där 75 procent känner till förmånerna. Medan motsvarande andel uppgår till 73 procent bland medlemmarna inom TCO-förbunden och 58 procent hos Saco-förbundens medlemmar.

Efterfrågan på olycks- och dödsfallsförsäkring har fluktuerat svagt under perioden 2008 – 2014, men har under de senaste två åren minskat kraftigt. Detta är oroande mot bakgrund av hushållens allt högre skuldsättning, vilket ofta kräver ett mer omfattande efterlevandeskydd än vad som erbjuds via staten och kollektivavtal. I år är det drygt hälften av löntagarna som uppger att de har tecknat en olycks- och dödsfallsförsäkring. Försäkringsgraden är högst hos fackligt anslutna löntagarna där nästan sex av tio har en olycksfall- och dödsfallsförsäkring. Flest hittar vi hos TCO-förbundens medlemmar där åtta av tio har tecknat en sådan försäkring.

Diagram 1: Kännedom om de kollektivavtalade förmånerna vid dödsfall, samtliga (procent)

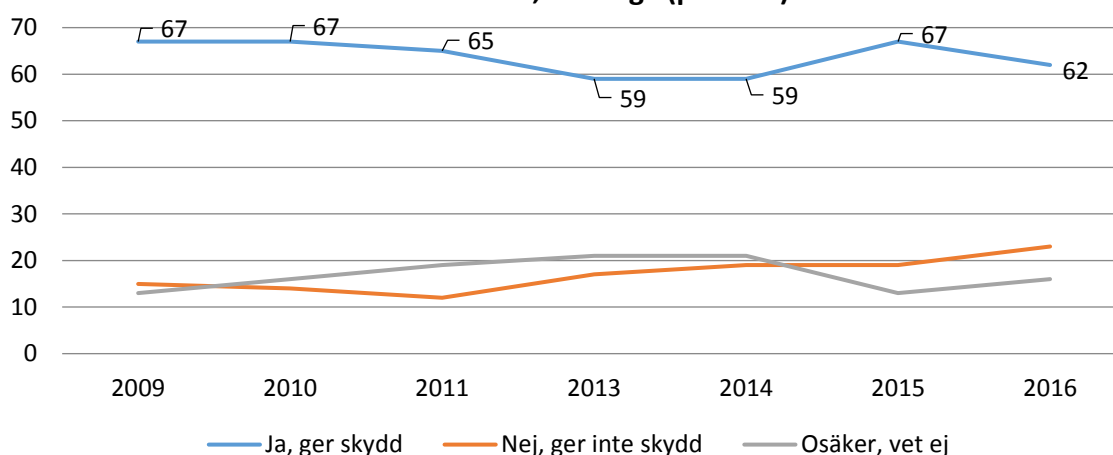

Diagram 2: Andel som har tecknat en privat olycks- och dödsfallsförsäkring (procent).

